

УДК 355:327.7 DOI: <https://doi.org/10.33099/2304-2745/2021-1-71/46-51>

Голопатюк Л. С., канд. військ. наук (0000-0003-4153-532X)

Головне управління військового співробітництва і верифікації Збройних Сил України, Київ.

Перспективи і сценарії розвитку НАТО в глобальній системі міжнародних відносин

Резюме. Стаття присвячена дослідженню можливих сценаріїв розвитку НАТО в глобальній перспективі для продовження дискусії щодо майбутнього місця Організації Північноатлантичного договору в глобальній системі міжнародних відносин.

Ключові слова: сценарії розвитку; стратегічні напрями діяльності; НАТО; “євроцентричне НАТО”; “глобальне НАТО”; “гнучке НАТО”.

Постановка проблеми. Змінюється світовий порядок, з’являються нові виклики і загрози, що впливає і на розвиток НАТО. Які перспективи розвитку Альянсу через наслідки пандемії та появу воєнних конфліктів гібридного характеру? Відповідь на це питання надзвичайно важлива для України, зважаючи на впевнену заяву нашої країни про своє бажання вступити в НАТО.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Питанням визначення перспектив Альянсу і можливих сценаріїв розвитку НАТО в глобальній перспективі приділяється багато уваги у працях як зарубіжних, так і вітчизняних авторів та інституцій [1–5]. Однак переважна більшість дослідників не наважується прогнозувати майбутнє НАТО за конкретними сценаріями.

Метою цієї публікації є визначення можливих сценаріїв розвитку НАТО в глобальній перспективі міжнародних відносин та прогнозування наслідків для України.

Виклад основного матеріалу. Для України в її прагненні щодо набуття членства в Альянсі, дуже важливим є з високою долею вірогідності передбачити воєнно-політичний розвиток НАТО та, з урахуванням таких прогнозів, сформулювати напрями своєї політики, включаючи питання військової співпраці щодо Організації Північноатлантичного договору.

У статті наведено три сценарії розвитку НАТО на середньо- та довгострокову перспективу, а саме: “євроцентричне НАТО”, “глобальне НАТО”, “гнучке НАТО”. Вірогідність та, у підсумку, успішність реалізації одного із зазначених сценаріїв, залежить від низки стратегічних факторів, серед яких основними є:

по-перше, готовність політичного та військового (на стратегічному рівні) керівництва у державах – членах Альянсу до реалізації одного із зазначених сценаріїв,

включаючи готовність до ресурсного забезпечення виконання відповідних запланованих заходів;

по-друге, глобальні безпекові тренди і тенденції в світі, включаючи як країни, які знаходяться в безпосередній близькості до кордонів держав – членів Альянсу, так і потенційно нестабільні регіони планети, включаючи Близький Схід, район Південно-Китайського моря, Арктику тощо;

по-третє, позиція основних учасників геополітичної шахівниці міжнародних відносин до реалізації одного із зазначених сценаріїв. До того ж такими учасниками можуть бути окремі країни (насамперед Китай і Росія), міжнародні та регіональні організації (ООН, ОБСЄ, ЄС тощо), а також інші індивіди й неформальні об’єднання.

Під час реалізації того або іншого сценарію, Альянс, у будь-якому разі, має оперативну, виважену, а найголовніше, успішно вирішуватиме низку важливих завдань [6], а саме:

досягнення та підтримка нового (прийнятного) балансу сил в Європі (з урахуванням намагань Росії бути більш впливовою на континенті). До того ж вирішення цього завдання є умовою, необхідною для успішного вирішення двох наступних;

стабілізація безпекової ситуації на півдні Європи, включаючи питання неконтрольованої міграції та підвищення рівня злочинності;

адаптація НАТО до вирішення широкого кола питань – від вирішення регіональних (локальних) завдань до прийняття рішень в умовах глобального безпекового оточення.

Зі свого боку, реалізація одного із зазначених сценаріїв в межах подальшого розвитку Організації Північноатлантичного договору матиме також значний вплив на

загальну безпекову ситуацію в світі у майбутньому.

Водночас, зазначені сценарії можуть бути реалізованими в повному обсязі тільки за умови поступового (не кризового) розвитку безпекової ситуації в світі та відсутності для НАТО нагальної необхідності в негайному реагуванні та застосуванні широкого спектру сил і засобів як військового, так і іншого характерів.

Сценарій перший “євроцентричне НАТО”. Такий варіант розвитку подій змушує Брюссель знайти точки спільної взаємодії з Москвою в короткостроковій та середньостроковій перспективі. Тим більше, орієнтованість європейських держав – членів Альянсу на вирішення внутрішніх проблем рано чи пізно призведе до необхідності зняття економічних санкцій з РФ та відновлення повномасштабної співпраці на двосторонній основі.

Відсутність нагальної необхідності продовження збільшення витрат на оборону буде досить позитивно сприйнято в столицях саме європейських держав – членів НАТО. Більш того, такий підхід дасть змогу зосередитися на вирішенні регіональних проблем європейського континенту, насамперед – боротьбі з неконтрольованою міграцією на Середземному морі.

Водночас, слід визнати, що на сьогодні політичне керівництво потужних країн Європи не готове сприймати такий варіант розвитку подій, як найбільш доцільний. Проте з урахуванням триваючої пандемії та пов’язаних з цим наслідків, передусім економічних, ситуація може змінитися протягом наступного року-двох.

Щодо глобального контексту, то ситуація, під час якої Європа буде головним чином зосереджена на вирішенні внутрішніх проблемних питань, не додасть стабільності та передбачуваності світу в цілому. Це стосується також і операцій, до яких залучена Організація Північноатлантичного договору – в Іраку та Афганістані.

Крім того, ситуація із “самоізоляцією” Європи не сприятиме вирішенню локальних збройних конфліктів у світі, не зміцнюватиме світову систему контролю за розповсюдженням зброї масового ураження, а також послабить зусилля світової спільноти у протистоянні як класичним, так і новим викликам та загрозам, насамперед – боротьбі з тероризмом.

Щодо реагування ключових учасників глобальної системи міжнародних відносин, то

самоусунення Європи від участі у світовій політиці матиме неабиякий вплив на поведінку/позиції як США, так і Китаю з Російською Федерацією.

Для Вашингтону такі дії своїх союзників по НАТО з європейського континенту будуть прямим підтвердженням чисельних тез колишнього президента Д. Трампа про відсутність політичної волі в Європі для гарантування власної оборони.

Головне, що може турбувати США у разі зосередження НАТО на порядку денному європейського континенту – це потенційне зміцнення Альянсу між Росією й Піднебесною в середньостроковій перспективі.

Відтак, Пекін і Москва дуже позитивно поставляться до прибирання зі світової шахівниці європейської фігури. По-перше, це знову ж таки підтвердить кремлівську тезу про кризу неоліберального підходу до вибудови світового порядку, а по-друге – відсутність європейських амбіцій в інших регіонах світу надає Китаю і Росії унікальні можливості для нарощування свого впливу.

Такий вплив можна буде спостерігати саме в тих регіонах, які Європа вважає на сьогодні пріоритетними – Середземномор’я, Африка та Близький Схід. У цьому контексті також не є нереальним прогноз об’єднання зусиль обох країн на просування проєктів, які становлять спільний інтерес.

У підсумку, такий сценарій, на жаль не призведе до підвищення рівня стабільності та безпеки в світі. Зосередження Альянсу на справах Європи також не сприятиме вибудові системи глобального безпекового балансу, а отже – у довгостроковій перспективі потребуватиме перегляду.

Сценарій другий “глобальне НАТО”. Цей варіант розвитку подій примусить політичне керівництво Альянсу вирішити питання подальших відносин з Російською Федерацією в довгостроковій перспективі.

Слід визнати, що на сьогодні політичний консенсус у столицях держав – членів НАТО щодо розширення ролі Альянсу в глобальному контексті, відсутній. Це пов’язане як з розумінням необхідності збільшення витрат не тільки на власну (колективну) оборону, так і з необхідністю ресурсного забезпечення вирішення глобальних проблем. Також такий сценарій виглядає не досить привабливим з погляду різних пріоритетів потужних країн НАТО [1].

Водночас, зі стратегічної точки зору, світ тільки виграє від залучення Організації Північноатлантичного договору до вирішення

глобальних завдань. Передусім це стосуватиметься успішного проведення операцій в Іраку та Афганістані, залучення НАТО до досягнення балансу між Вашингтоном і Брюсселем з одного боку та Москвою і Пекіном – з іншого.

Такий варіант розвитку подій – розширення спектру операцій за участі Альянсу, дасть змогу з оптимізмом говорити про можливість вирішення локальних конфліктів, насамперед в Африці та на Близькому Сході.

Збільшення впливу та розширення географії залучення НАТО, скоріше за все, буде неоднозначно сприйнято як Російською Федерацією, так і Китаєм. У Кремлі добре розуміють, що впровадження “глобального НАТО” потребуватиме подальшої активізації Альянсом політики відкритих дверей, а також залучення до програм й ініціатив Брюсселю інших потужних країн світу – Японії, Південної Кореї, Австралії та, навіть, Саудівської Аравії.

Для Пекіну такий сценарій розвитку подій теж не обіцяє нічого позитивного. Зазначений стан справ, коли НАТО залучатиметься до вирішення глобальних питань, збільшить кількість потенційних районів перетинання інтересів Брюсселю та Пекіну, а також змусить останній переглянути свою політику “м’якої експансії” в сторону більшої виваженості та обережності.

У Вашингтоні очевидно без особливого ентузіазму віднесуться до ідеї реалізації “глобального НАТО”. Це пов’язане як з необхідністю бути готовим до фінансування нових проєктів та ініціатив (прийнятих Брюсселем), так і з традиційною для деяких політичних (партійних) сил пріоритетністю вирішення внутрішньоамериканських проблем.

Як результат, система міжнародних відносин з наявністю “глобального НАТО” може бути досить стійкою, а безпекова ситуація – досить стабільною. Водночас, така стабільність та передбачуваність може бути досягнута в довгостроковій перспективі, а також тільки за умови готовності політичного керівництва всіх держав – членів Альянсу до здійснення необхідних внесків не тільки на власну оборону, а і на вирішення, за допомогою НАТО, проблемних питань світового порядку денного.

Сценарій третій “гнучке НАТО”. Сутність сценарію полягає в адаптації НАТО до протидії новим ризикам, викликам і загрозам, з урахуванням наявних і

потенційних інтересів всіх впливових учасників глобальної системи міжнародних відносин. Такий варіант розвитку подій передбачає продовження розпочатого на саміті НАТО в Уельсі в 2014 році [7] процесу трансформації Альянсу, обумовленого швидкими змінами в геополітичному безпековому оточенні.

Слід підкреслити, що зміни відбуваються не тільки на стратегічному та оперативному рівнях. Разом зі змінами в командній структурі Альянсу, передбачається (і здійснюється) перегляд ведення бойових дій на тактичному рівні з урахуванням останніх конфліктів в Афганістані, Сирії, Ємені, Сомалі, зокрема і досвіду, набутого Збройними Силами України під час протидії російській агресії [11].

Такі підходи говорять про принципову готовність політиків у столицях держав – членів НАТО до перегляду поточної ролі та місця цієї організації в світі з урахуванням нових безпекових умов. Також такий гнучкий підхід дасть змогу учасникам НАТО як відстоювати власні інтереси під час прийняття рішень в Альянсі, так і зберігати власну політику з приводу регулювання фінансування колективної оборони.

У глобальному контексті сценарій “гнучкого НАТО” буде, скоріше за все, виграшним для стабілізації безпекової ситуації в кризових регіонах світу. Виважений підхід Брюсселя до вирішення проблемних питань у світі дасть змогу уникнути (або зменшити вірогідність) “конфлікту інтересів” серед впливових учасників системи міжнародних відносин.

“Гнучке НАТО”, скоріше за все, позитивно (у крайньому разі – нейтрально) буде сприйнято в Китаї та Російській Федерації. Це буде пов’язане з проведенням Брюсселем гнучкої та виваженої політики, яка певним чином враховуватиме інтереси Пекіна та Москви. Досить ймовірно, при “гнучкому НАТО”, політика відкритих дверей, скоріше за все, буде тимчасово призупинена, що цілком відповідає інтересам політичного керівництва Російської Федерації [8].

Для Вашингтона “гнучке НАТО” означатиме постійну адаптацію, яка, зі свого боку, сприятиме оперативному вирішенню проблемних питань у сфері безпеки. Крім того, трансформація Альянсу потребуватиме від інших країн НАТО відповідного збільшення витрат на власну (колективну) оборону, а також високу вірогідність закупівлі

озброєння та військової техніки у американських виробників [9].

У разі реалізації цього сценарію, світова система міжнародних відносин отримає більшу стабільність, а події в безпековому контексті набудуть більшої передбачуваності у короткостроковій та середньостроковій перспективі.

Проте головними умовами досягнення такого стану справ є як принципова зміна

алгоритму прийняття рішень в НАТО, так і готовність впливових країн Альянсу до фінансування окремих ініціатив, спрямованих на вирішення проблем у глобальному контексті [10].

Спробуємо визначити, які “за” та “проти” вірогідності їх втілення мають описані вище сценарії (Табл. 1).

Таблиця 1

Порівняльний аналіз “за” та “проти” наведених можливих сценаріїв розвитку НАТО

Варіанти сценаріїв	“За”	“Проти”
“євроцентричне НАТО”	наявність суттєвих внутрішніх проблем у державах – членах НАТО, насамперед європейських, які потребуватимуть оперативного вирішення; встановлення ефективної взаємодії між НАТО та ЄС і, таким чином, зниження профілю Альянсу на політичних радарх країн – його членів; висока ймовірність підтримки такого сценарію з боку США	неготовність більшості європейських держав – членів НАТО до збільшення ресурсного забезпечення своєї безпеки та оборони; позиція політичного керівництва Канади і Великої Британії, а також позиція нової адміністрації США, яка полягає в необхідності збереження (та посилення) трансатлантичних зв’язків; збереження необхідності залучення сил та засобів збройних сил держав – членів НАТО до операцій під проводом Альянсу (тобто зосередитись на власних внутрішніх проблемах можливості може і не бути); об’єктивна залежність рівня військових оперативних спроможностей Альянсу від добровільних внесків з боку США; існування низки інших глобальних і регіональних проблем у галузі безпеки та оборони (включаючи організовану злочинність, розповсюдження зброї масового ураження та неконтрольованої міграції), які потребуватимуть втручання для їх вирішення
“глобальне НАТО”	наявність високого рівня залежності держав – членів НАТО від розвитку безпекової ситуації в глобальному контексті (на кшталт “якщо ти не займатимешся вирішенням глобальних проблем, настане час, коли глобальні проблеми займуться тобою”), а також відносно позитивний досвід залучення Альянсу до вирішення глобальних питань, які потребують значних ресурсів; суб’єктивне бажання низки держав – членів НАТО (зокрема з так званими “експансіоністськими” поглядами) забезпечити просування своїх інтересів у світі (особливо в умовах зростаючої конкурентності між державами світу)	неготовність більшості європейських держав – членів НАТО до збільшення внесків у колективну безпеку і оборону та у вирішення глобальних питань; неготовність інших впливових країн світу (насамперед Китаю і Росії) до сприйняття Альянсу, який бере на себе вирішення глобальних проблем; наявність певних розбіжностей у завданнях та цілях держав – членів НАТО під час вирішення безпекових проблем та необхідності протистояти класичним і новим викликам і загрозам (наприклад, розбіжності між Анкарою та Вашингтоном під час вирішення збройного конфлікту в Сирії, Анкарою та Францією, Італією і Грецією щодо врегулювання ситуації в Лівії, на Кіпрі та Східному регіоні Середземного моря); залежність Альянсу від доброї волі Вашингтону щодо виділення військового ресурсу, спрямованого на нарощування оперативних спроможностей НАТО в глобальному контексті
“гнучке НАТО”	неготовність інших впливових учасників світової шахівниці міжнародної системи безпеки до сприйняття Альянсу як єдиної міжнародної організації, яка несе	необхідність ретельного опрацювання механізму адаптації НАТО до протидії новим ризикам, викликам і загрозам, з урахуванням наявних і потенційних

	<p>відповідальність за світовий порядок (адаптоване НАТО, досить ймовірно не викликати відторгнення); необхідність поступового (а не раптового) збільшення з боку держав – членів НАТО витрат на колективну оборону та безпеку, а також можливість Вашингтону іноді залишатися в тіні від несення основного тягаря здійснення ресурсного забезпечення питань, у вирішенні яких зацікавлений Альянс; наявність значного досвіду адаптації Альянсу до умов глобального безпекового середовища, які швидко змінюються (особливо після незаконної окупації Криму Російською Федерацією в березні 2014 року); існування доволі ефективних структур НАТО, які безпосередньо несуть відповідальність за реалізацію питань трансформації й адаптації в середньостроковій та довгостроковій перспективі; можливість реалізації широкого комплексу короткострокових сценаріїв саме гнучким Альянсом з огляду на збереження непередбачуваності майбутньої ситуації в галузі глобальної безпеки, а також швидкоплинності її змін; можливість оперативного формування ситуативних коаліцій і альянсів (що сприятиме зменшенню часу на прийняття рішень) для вирішення проблемних питань як регіонального, так і глобального характеру (так звана політика “розв’язаних рук”)</p>	<p>інтересів усіх впливових учасників глобальної системи міжнародних відносин; необхідність напрацювання комплексного пакету планів дій на випадок виникнення кризової ситуації широкого спектру сценаріїв</p>
--	---	--

Висновки. Найбільш невідгідним для України, включаючи військові аспекти взаємодії з Альянсом, є сценарій “глобального НАТО”. У разі розвитку подій за зазначеним сценарієм, питання України та її безпеки стають другорядними на тлі необхідності вирішення Альянсом більш важливих завдань глобального характеру. Хоча, наявний формат співпраці між Україною та НАТО як і спектр залучення Збройних Сил України до наявних проєктів, програм, а також ініціатив буде збережено. Проте значного прориву в співробітництві між Києвом і Брюсселем сплановано та здійснено не буде.

Водночас, найбільш вірогідним на довгострокову перспективу, є сценарій розвитку подій, у процесі якого НАТО реалізуватиме гнучку політику, намагаючись адаптуватись до змінного, невизначеного та непередбачуваного глобального безпекового оточення. Саме за цим сценарієм в Альянсі нині здійснюється опрацювання проєкту дуже важливого документа – Концепції ведення бойових дій НАТО (NWCC – NATO Warfare Capstone Concept). Також значна увага приділяється й

розвитку системи командування та управління (C2 – Command and Control), зокрема прийняття на озброєння та розміщення на авіабазі Сігонелла (Італія) стратегічних БПЛА американського виробництва Global Hawk RQ-4D.

У планах Альянсу також заміна до 2035 року літаків системи дальнього радіолокаційного спостереження та раннього виявлення системи AWACS. У разі реалізації такого сценарію, українській стороні доцільно уважно слідкувати за новими безпековими проєктами й практичними ініціативами Альянсу для оперативного залучення до них.

Такий прагматичний підхід буде доцільним також і з урахуванням бажання військових НАТО вивчити та врахувати досвід Збройних Сил України, набутий ними під час протидії агресії на сході України.

Крім того, саме реалізація сценарію під назвою “гнучке НАТО”, у короткостроковій та середньостроковій перспективі спонукає Брюссель (а також Вашингтон і Лондон) до пошуку союзників, зокрема з числа країн-учасниць програми Альянсу “Партнерство заради миру”.

Перспективним напрямом подальших досліджень, зважаючи на прагнення України щодо набуття членства в Альянсі, є аналіз розвитку НАТО і напрямів його політики для підготовки пропозицій і рекомендацій щодо військової співпраці України з Організацією Північноатлантичного договору.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. NATO 20/2020. Twenty Bold Ideas to Reimagine the Alliance After 2020 US Election. Atlantic Council. October 2020. URL: <https://www.atlanticcouncil.org/nato20-2020/> (дата звернення: 02.02.2021).
2. Sten Rynning. NATO's Futures: the Atlantic Alliance between Power and Purpose. NDC Research Paper. No 2, March 2019. 53 p.
3. Шпігельер С., Кортвег Р. Військові питання. Як може виглядати НАТО в майбутньому. НАТО ревью. URL: <https://www.nato.int/docu/review/2006/issue2/ukrainian/military.html> (дата звернення: 25.01.2021).
4. NATO 2030: United for a New Era. Analysis and Recommendations of the Reflection Group Appointed by the NATO Secretary General. NATO HQ. 25 November, 2020. 67 p. URL: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2020/12/pdf/201201-Reflection-Group-Final-Report-Uni.pdf (дата звернення: 01.03.2021).
5. Андриянова Н. М., Голопатюк Л. С., Коваленко Г. А., Шпура М. І. Майбутнє Північноатлантичного Альянсу в умовах невизначеності та складному геополітичному оточенні. *Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень Національного*
- університету оборони України імені Івана Черняхівського. Київ, 2020. № 2 (69). С. 35–39.
6. 2020 Strategic Foresight Report. Charting the Course Towards a more Resilient Europe, August 2020. URL: <http://globaltrends.thedialogue.org/publication/2020-strategic-foresight-report-charting-the-course-towards-a-more-resilient-europe/> (дата звернення: 02.02.2021).
7. Декларація Уельського саміту, видана главами держав та урядів, які брали участь у засіданні Північноатлантичної ради в Уельсі, 05 Sep. 2014. URL: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/official_texts_112964.htm?selectedLocale=uk (дата звернення: 02.02.2021).
8. Промова міністра закордонних справ України Дмитра Кулеби в рамках Конференції керівників закордонних дипломатичних установ 2020. URL: <https://mfa.gov.ua/news/promova-ministra-zakordonnih-sprav-ukrayini-dmitra-kulebi-v-ramkah-konferenciyi-kerivnikiv-zakordonnih-diplomatichnih-ustanov-2020> (дата звернення: 02.02.2021).
9. On is the driver of warfare development : станом на 26 груд. 2020 р. URL: https://www.act.nato.int/application/files/4515/7661/3881/trifold_20191209.
10. William J. Burns. Reimagining Transatlantic Relations. URL: <https://carnegieendowment.org/2020/10/06/introduction-pub-82864> (дата звернення: 02.02.2021).
11. Озброєння, роззброєння та міжнародна безпека : Щорічник СППРІ 2019 / редкол. укр. вид. : О. Мельник (керівник проєкту) та ін. ; пер. з англ. ; підг. спільно Стокгольм. міжнар. ін-т дослідження миру та Укр. центр. екон. і політ. досліджень ім. О. Разумкова. Київ : Заповіт, 2019. 579 с.

Стаття надійшла до редакційної колегії 19.02.2021

Prospects and scenarios for NATO's development in the global system of international relations

Against the background of the events of the last decade in the security sphere, the scenario has already become clear, which envisages the return of NATO to a more serious approach to decisive steps in addressing issues of collective defense and security.

The abandonment of such a prospect, given the already deployed units of the Allied forces in Eastern Europe, especially Poland, Romania and the Baltic States, will lead to the idea (if not certainty) of the inferiority of the measures taken, and a statement that NATO is not ready for global action.

For Ukraine in its aspirations for membership in the Alliance, it is very important to predict with high probability the military-political development of NATO and, taking into account such forecasts, to formulate directions of its policy, including issues of military cooperation with the North Atlantic Treaty Organization.

This article is a continuation of the discussion proposed by the authors of the article "The future of the North Atlantic Alliance in a context of uncertainty and complex geopolitical environment" which analyzes the long-term vision of the North Atlantic Treaty Organization. In fact, this article is an attempt to predict the directions of the Alliance's policy, the international security, and the military-political situation in general, in accordance with the proposed scenarios. The probability and, ultimately, the success of one of these scenarios depend on a number of strategic factors.

In this article, the author tried to identify and analyze the most plausible scenarios for NATO's development, namely: "eurocentric NATO", "global NATO", "flexible NATO". Here each of the given scenarios is analyzed; all its positive and negative sides and consequences are defined. Also important is the significance of each of the scenarios for Ukrainian policy. The author singles out the "flexible NATO" scenario as the most favorable for more thorough cooperation and providing Ukraine with the necessary support.

Keywords: development scenarios; strategic directions of activity; NATO; "eurocentric NATO"; "global NATO"; "flexible NATO".